

Олег Ганьба,

Кандидат юридичних наук, докторант докторантури,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-8391-8284>
Ganba_Oleg@ukr.net

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ЯК ЗАСІБ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ (В УМОВАХ НОВИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ)

У роботі конкретизується та уточнюється зміст понять «безпека державного кордону», «прикордонна безпека», «прикордонна політика» та «прикордонна сфера» у контексті дослідження сучасних проблем правовідносин у сфері національної безпеки України з урахуванням нових викликів і загроз.

На основі аналізу тлумачних джерел аналізується сутність поняття «безпека» як загальна родова категорія.

Виокремлюються пріоритети державної політики регулювання правовідносин у сфері прикордонної безпеки України на основі положень новітніх нормативно-правових актів.

Наголошується, що в Законі України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII відсутнє визначення як прикордонної безпеки, так і безпеки державного кордону України. Відтак, на основі опрацювання монографічних, дисертаційних та інших джерел пропонується авторське визначення вищезгаданих понять.

Обґрунтовується також, що, незважаючи на видиму поверхневу тотожність понять «прикордонна безпека» та «безпека державного кордону», між ними існує суттєва різниця, яку автор виокремлює в низці відмінностей.

Стверджується, що окремі наукові визначення прикордонної політики не враховують політичних і військових реалій у житті нашої держави, що відбулися за останні п'ять років (анексія Криму, військове протистояння на сході України, спроби дестабілізації з боку Росії суспільно-політичної та економічної ситуації, провокування сепаратистських настроїв в окремих регіонах тощо). З урахуванням зазначеного пропонується авторське визначення прикордонної політики України.

Аргументується, що прикордонна сфера України виступає важливим середовищем реалізації її прикордонної політики з метою забезпечення прикордонної безпеки держави, яка знаходить своє відображення у конкретних правових відносинах суб'єктів охорони та захисту державного кордону України та інших їх учасників.

Ключові слова: правові відносини, національна безпека, безпека державного кордону, прикордонна безпека, прикордонна політика, прикордонна сфера, державний суверенітет, територіальна цілісність.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування її мирного майбутнього як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави потребує якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах, комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки і оборони України тощо [1]. Окреслені цілі та напрямки Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, знайшли своє відображення в Законі України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [2].

Відповідно вищезазначене актуалізує подальшу деталізацію та конкретизацію методології дослідження проблем національної безпеки України, що вимагає упорядкування головних елементів (складових) її понятійно-категоріального апарату з метою розмежування їх визначення, меж дії, сутності тощо задля правильного використання у теоретичних викладках і наукових узагальненнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певні проблеми національної безпеки, у тому числі її понятійно-категоріального апарату, досліджували такі вітчизняні вчені, як: В. О. Антонов, М. П. Вавринчук, В. П. Горбулін, С. Ф. Джердж, О. П. Дзьобань, І. Ф. Корж, В. А. Ліпкан, Н. Р. Нижник, В. М. Олуйко, Г. П. Ситник, В. М. Фурашев та ін.

Наукові здобутки вчених Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужби України) щодо вивчення різноманітних аспектів прикордонної політики, прикордонної безпеки та інших дотичних понять і

категорій представлені працями В. П. Бірюкова, Ю. А. Дем'янюка, В. Л. Зьолки, В. А. Кириленка, Д. А. Купрієнка, С. П. Мосова, В. О. Назаренка, В. М. Серватюка, О. М. Ставицького, О. Г. Трембовецького, О. М. Шинкарука та ін.

Однак з урахуванням нових викликів і загроз національній безпеці України її понятійно-категоріальний апарат потребує конкретизації та доповнення, і, як наслідок – його удосконалення.

Метою статті є з'ясування та уточнення змісту понять «безпека державного кордону», «прикордонна безпека», «прикордонна політика» та «прикордонна сфера» в контексті дослідження проблем національної безпеки України з урахуванням реалій сьогодення. Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких **завдань**:

проаналізувати зміст категорії «безпека державного кордону України»;

окреслити поняття та сутність категорії «прикордонна безпека України» та на його основі виокремити відмінні риси від поняття «безпека державного кордону»;

з'ясувати й уточнити зміст понять «прикордонна політика» та «прикордонна сфера» України, а також запропонувати їх авторські визначення.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

До головних елементів понятійно-категоріального апарату, які найчастіше фігурують у наукових дослідженнях правових відносин у сфері прикордонної безпеки України та, відповідно, у нашому науковому пошуку і які не мають чіткого визначення на законодавчому рівні, варто віднести такі: «безпека державного кордону», «прикордонна безпека», «прикордонна політика» та «прикордонна сфера». Саме цим категоріям буде присвячений аналіз і пошукова дослідницька увага.

Безпека як загальне родове поняття визначається як відсутність небезпеки, збереження чогось, надійність [3, с. 67], як стан, коли не загрожує небезпека, коли існує захист від небезпеки [4, с. 46]. Сучасні вітчизняні довідкові джерела тлумачать безпеку як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [5, с. 207], як відсутність ризику, пов'язаного з можливістю заподіяння шкоди..., комплекс заходів і ресурсів..., призначених для запобігання такій шкоді... [6, с. 40].

Деталізований аналіз поняття «безпеки» різноманітних її видів і проявів подається у багатьох сучасних монографічних та інших наукових джерелах, тому відпадає необхідність їх дублювати [7; 8; 9, с. 102–103].

Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII закріплює та подає визначення таких підвидів національної безпеки, як: «воєнна безпека», «громадська безпека», «державна безпека» і власне повне визначення категорії «національна безпека» як родового поняття. Однак у законі відсутнє визначення як прикордонної безпеки, так і безпеки державного кордону України. Проте у ч. 6 ст. 18 щойно згадуваного Закону наголошується, що Державна прикордонна служба України реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України, не розкриваючи ніде змісту цього поняття [2].

Водночас у наукових працях, зачіпаючи проблему державного кордону, науковці наголошують, що така безпека охоплює територіальну цілісність України, недоторканність її кордону, його непорушність тощо [8, с. 81]. Г. Браун (екс-міністр оборони США), підкреслюючи значення національної безпеки, особливо наголошував на захисті власної території та належному контролі своїх кордонів, тим самим концентруючи увагу на особливій ролі прикордонної безпеки в контексті національної безпеки США [7, с. 27].

Узагальнюючи викладене та враховуючи результати аналізу наукової бази, що стосуються проблем безпеки, можна дійти висновку, що безпека державного

кордону України – це стан надійної його захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, що проявляється у відсутності факторів небезпеки для його недоторканності і цілісності з урахуванням гібридної війни та стану сучасного безпекового середовища.

Значно більше приділяється уваги в наукових джерелах поняттю «прикордонна безпека», хоча законодавець також не дає його визначення навіть в останніх законодавчих актах, виданих в умовах гібридної війни. Науковці одноставно наголошують, що прикордонна безпека є головною складовою національної безпеки нашої держави. Вона виступає ступенем захищеності територіальної цілісності та суверенітету держави, усіх сфер громадського життя і людської діяльності, прав і свобод громадян у прикордонному просторі, у зв'язку з чим досягається своєчасне виявлення, запобігання, нейтралізація реальних (потенційних) внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечується сталий розвиток прикордонних територій, транспарентність державного кордону для здійснення прикордонної діяльності та подорожування осіб [10, с. 660].

Деяко лаконічне визначення прикордонної безпеки пропонує В. Бірюков: як стан захищеності життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства та держави у прикордонному просторі. Він же перераховує перелік заходів забезпечення прикордонної безпеки, наголошуючи, що прикордонна безпека здійснюється силами Держприкордонслужби України та іншими органами, що входять до сектору безпеки і оборони України, в обов'язки яких законом зобов'язано її забезпечення. Вона реалізується в межах повноважень кожного конкретного органу держави шляхом вжиття комплексу політичних, організаційно-правових, дипломатичних, економічних, військових, прикордонних, імміграційних, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-розшукових, природоохоронних, санітарно-карантинних, екологічних, технічних та інших заходів [11, с. 89–91].

Повніше визначення прикордонної безпеки, з урахуванням реалій сьогодення та політичної ситуації у прикордонному просторі, пропонують автори монографії «Прикордонна безпека України: становлення, сучасний стан, проблеми і перспективи», які зазначають, що прикордонна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави в її прикордонному просторі, за якого суспільству, державі та особі не завдається шкода, а створюються умови для реалізації їх інтересів, пов'язаних із свободою пересування через державний кордон, оперативно виявляються та припиняються правопорушення, здійснюється протидія загрозам національної безпеки на кордоні та планомірна діяльність з усунення причин їх виникнення [12, с. 6–7].

Науковці – представники Держприкордонслужби України – стверджують, що головним призначенням забезпечення прикордонної безпеки є створення та підтримка необхідного рівня захищеності життєво важливих інтересів, який би створював максимально сприятливі умови для життєдіяльності та розвитку особистості, суспільства й держави і виключав би можливість настання небезпеки підризу суверенітету української держави, ослаблення її ролі і значення як суб'єкта міжнародного права, обмеження її дієздатності щодо реалізації національних інтересів у прикордонній сфері [13, с. 362].

У зв'язку з гібридною війною з Росією та анексією нею частини нашої території (Криму та м. Севастополя) додатковим призначенням забезпечення прикордонної безпеки, на нашу думку, є створення умов для відновлення територіальної цілісності держави в межах міжнародно визнаного державного кордону України, гарантування її мирного майбутнього [1].

Проаналізовані положення дають можливість виокремити пріоритети першочергової реалізації державної політики у сфері прикордонної безпеки України, а саме: державний суверенітет та територіальна цілісність України; життєво важливі інтереси особи, суспільства та держави в її прикордонному просторі; реалізація міжнародного принципу непорушності кордонів та норм

міжнародного права, в яких закріплено приписи щодо підтримання миру та добросусідських відносин у прикордонній сфері тощо.

З урахуванням законодавчих підходів до окреслення поняття кожного з видів національної безпеки [2] пропонуємо таке визначення прикордонної безпеки – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, а також життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави в її прикордонній сфері від реальних і потенційних загроз.

Незважаючи на видиму поверхневу тотожність понять «прикордонна безпека» та «безпека державного кордону», між ними існує суттєва різниця, а саме:

а) «прикордонна безпека» більш широке поняття, ніж «безпека державного кордону», оскільки вона забезпечується всіма суб'єктами сектору безпеки і оборони нашої держави, а «безпека державного кордону» – в основному персоналом Держприкордонслужби України, при частковому задіянні інших державних органів, що характерно для мирного часу;

б) прикордонна безпека здійснюється як у прикордонному просторі, так і поза його межами, а безпека державного кордону, здебільшого, забезпечується безпосередньо на лінії державного кордону та прилеглих до нього територіях (у прикордонній смузі та контрольованому прикордонному районі);

в) коло суб'єктів забезпечення прикордонної безпеки охоплює не тільки державні органи, які входять до складу сектору безпеки і оборони, а й недержавні організації (громадські об'єднання, волонтерські рухи тощо) та окремих небайдужих громадян, які добровільно надають допомогу компетентним органам у питаннях забезпечення прикордонної безпеки, а коло суб'єктів безпеки державного кордону значно вужче, про що ми вже вели мову;

г) на нашу думку, поняття «безпека державного кордону» та «прикордонна безпека» співвідносяться як часткове та ціле, тобто безпека державного кордону є складовою частиною прикордонної безпеки. Ця позиція дотично підтверджується

формулюванням законодавцем правової норми, викладеної у ч. 6 ст. 18 Закону України «Про національну безпеку України», у якій наголошується, що: «Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні» [2].

Прикордонна безпека реалізується завдяки втіленню у державне та суспільне життя прикордонної політики, яка є складовою державної політики. Ще у 2002 році у проекті Концепції прикордонної політики і безпеки було сформульовано визначення прикордонної політики як сукупність заходів, спрямованих на забезпечення суверенітету, недоторканності та цілісності території, реалізацію та захист національних інтересів і безпеки держави у її прикордонному просторі.

На сьогодні науковці визначають прикордонну політику як цілеспрямовану та скоординовану діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських структур, яка спрямована на забезпечення суверенітету, недоторканності та цілісності території, реалізацію та захист національних інтересів і безпеки держави в її прикордонному просторі [13, с. 365]. Однак зазначене визначення прикордонної політики не враховує політичних і військових реалій у житті нашої держави, що відбулися за останні п'ять років, а саме – анексія Криму, військове протистояння на сході України, спроби дестабілізації з боку Росії суспільно-політичної та економічної ситуації, провокування сепаратистських настроїв в її окремих регіонах тощо. Тому визначення прикордонної політики, на наш погляд, має включити вищеперелічені фактори. Виходячи з викладеного, під прикордонною політикою України пропонуємо розуміти – узгоджену системну наступальну діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, приватних утворень, громадських організацій та окремих громадян, яка спрямована на забезпечення державного

суверенітету, недоторканності та цілісності території, її відновлення в межах міжнародно визнаного державного кордону України, реалізацію та захист національних інтересів і безпеки держави, створення досконалої національної системи реагування на кризові ситуації, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз у прикордонній сфері в умовах гібридної війни.

Як видно з пропонованого визначення прикордонна політика реалізується, насамперед, у прикордонній сфері. Термін «сфера» походить від грецького слова *sphaira*, що означає куля, кулеподібний предмет. У довідкових джерелах поняття «сфера» тлумачиться у декількох значеннях: а) як межі поширення якоїсь діяльності, впливу; б) як середовище буття чогось [4, с. 780]. Інше джерело тлумачить сферу як область дії, суспільне оточення, обстановку [14, с. 1021].

Виходячи з викладеного, прикордонна сфера – це частина публічних державних і міждержавних відносин життєдіяльності особи, суспільства та держави, спеціально уповноважених органів держави, що забезпечують національну безпеку в цілому та прикордонну безпеку зокрема, пов'язану з реалізацією державою та недержавними структурами прикордонної політики.

Як зазначає В. Л. Зьолка, прикордонна сфера охоплює такі складові, як прикордонний простір, прикордонні відносини, державний кордон, суб'єкти охорони та захисту державного кордону, органи та підрозділи Держприкордонслужби України, прикордонну інфраструктуру, нормативно-правову базу регулювання правовідносин у зазначеній сфері, прикордонні загрози та виклики, прикордонну практику службової діяльності, правосвідомість і правову культуру персоналу органів, що забезпечують прикордонну безпеку та інші складові [15].

Отже, прикордонна сфера України виступає важливим середовищем реалізації її прикордонної політики з метою забезпечення прикордонної безпеки

держави, яка знаходить своє відображення у конкретних правових відносинах суб'єктів охорони та захисту державного кордону України та інших їх учасників.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На підставі викладеного, як висновки, пропонуємо виокремити запропоновані автором поняття в контексті дослідження проблем правових відносин у сфері національної безпеки України:

безпека державного кордону України – це стан надійної його захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, що проявляється у відсутності факторів небезпеки для його недоторканності і цілісності з урахуванням гібридної війни та стану сучасного безпекового середовища;

прикордонна безпека являє собою захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, а також життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави в її прикордонній сфері від реальних і потенційних загроз;

під прикордонною політикою України пропонуємо розуміти узгоджену системну наступальну діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, приватних утворень, громадських організацій та окремих громадян, яка спрямована на забезпечення державного суверенітету, недоторканності та цілісності території, її відновлення в межах міжнародно визнаного державного кордону України, реалізацію та захист національних інтересів і безпеки держави, створення досконалої національної системи реагування на кризові ситуації, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз у прикордонній сфері з урахуванням фактора гібридної війни;

прикордонна сфера України є частиною публічних державних і міждержавних відносин життєдіяльності особи, суспільства та держави, спеціально уповноважених органів держави, що забезпечують національну

безпеку в цілому та прикордонну безпеку зокрема, пов'язану з реалізацією державою та недержавними структурами прикордонної політики.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2018. № 31. Ст. 241.
3. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. Москва: Русский язык, 1978. Т. 1: А–З: словарь, 1978. 699 с.
4. Ожегов С. И. Словарь русского языка. 22-е изд., стер. Москва: Русский язык, 1990. 921 с.
5. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 1: А–Г, 1998. 672 с.: іл.
6. Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України / упорядники: О. В. Богачова, К. С. Винокуров, Ю. І. Крусь, О. А. Менюк, С. А. Менюк; відп. ред. В. Ф. Сіренко, С. Р. Станік. Київ: Оріяни, 1999. 502 с.
7. Ситник Г. П., Олуйко В. М., Вавринчук М. П. Національна безпека України: теорія і практика: монографія / за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ: Кондор; Хмельницький, 2007. 614 с.
8. Корж І. Ф. Адміністративно-правові засади регулювання відносин у сфері державної безпеки України: дис. ... док. юрид. наук.: 12.00.07. Київ, 2014. 433 с.
9. Пилипчук В. Проблеми і напрями дослідження історії суб'єктів сектору безпеки України. *Вісник Академії правових наук України*: зб. наук. праць / редкол. В. Я. Тацій та ін. Харків: Право, 2012. № 4 (71). С. 102–113.
10. Дем'янюк Ю. А. Прикордонна безпека: концептуальний підхід до дефініції поняття. *Гілея: науковий вісник* / гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ: ВІР УАН, 2012. Випуск 67. С. 656–661.
11. Бірюков В. П. Прикордонна безпека як складова національної безпеки України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 2. С. 88–92.
12. Прикордонна безпека України: становлення, сучасний стан, проблеми і перспективи: монографія / О. М. Шинкарук та ін. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2018. 188 с.
13. Купрієнко Д. А. Основні поняття та категорії у сфері забезпечення прикордонної безпеки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки*. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2014. № 1 (61). С. 357–368.
14. Советский энциклопедический словарь / ред. Прохоров А. М. Издание 4-е, испр. и доп. Москва: Издательство: «Советская Энциклопедия», 1989–1990. 1632 с.
15. Зьолка В. Л. Охорона національних інтересів України у прикордонній сфері (адміністративно-правовий аспект): монографія. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2015. 672 с.

References

1. Pro rishennja Rady nacional'noji bezpeky i oborony Ukrajinu vid 6 travnja 2015 roku «Pro Strategiju nacional'noji bezpeky Ukrajinu»: Ukaz Prezidenta Ukrajinu vid 26 travnja 2015 r. № 287/2015. [On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of May 6, 2015 “On the National Security Strategy of Ukraine”: Presidential Decree of May 26, 2015 No. 287/2015] (in Ukrainian)

2. Pro nacionaljnu bezpeku Ukrajinu : Zakon Ukrajinu vid 21 chervnja 2018 r. № 2469-VIII. Vidomosti Verkhovnoji Rady, 2018. № 31. St. 241. [On the National Security of Ukraine : Law of Ukraine of June 21, 2018 No. 2469-VIII. Verkhovna Rada Notices, 2018. No. 31. Art. 241] (in Ukrainian)
3. Dal' V. I. (1978) *Tolkovyj slovar' zhivogo velikoruskogo yazyka* [Explanatory Dictionary of the Living Great Russian Language] v 4 t. Moskva : Russkiy yazyk, 1978. T. 1 : A–Z : slovar', 1978. 699 s. (in Russian)
4. Ozhegov S. I. (1990) *Slovar' russkogo yazyka* [Dictionary of the Russian language] 22-e izd., ster. Moskva : Russkiy yazyk, 1990. 921 s. (in Russian)
5. Shemshuchenko Ju. S. (1998) *Jurydychna encyklopedija* [Legal Encyclopedia] v 6 t. / redkol. : Ju. S. Shemshuchenko (vidp. red.) ta in. Kyjiv : Ukr. encykl., 1998. T. 1 : A–Gh, 1998. 672 s. : il. (in Ukrainian)
6. Sirenko V. F., Stanik S. R. (1999) *Slovyk terminiv i ponjattj, shho vzhyvajutsja u chynnykh normatyvno-pravovykh aktakh Ukrajinu* [Glossary of terms and concepts used in the current regulatory acts of Ukraine] uporjadnyky : O. V. Boghachova, K. S. Vynokurov, Ju. I. Krusj, O. A. Menjuk, S. A. Menjuk ; vidp. red. V. F. Sirenko, S. R. Stanik. Kyjiv : Orijanu, 1999. 502 s. (in Ukrainian)
7. Sytnyk Gh. P., Olujko V. M., Vavrynychuk M. P. (2007) *Nacionaljna bezpeka Ukrajinu: teorija i praktyka* [National Security of Ukraine: Theory and Practice] monohrafija / za zagh. red. Gh. P. Sytnyka. Kyjiv : Kondor ; Khmeljnyckyj, 2007. 614 s. (in Ukrainian)
8. Korzh I. F. (2014) *Administratyvno-pravovi zasady rehuljuvannja vidnosyn u sferi derzhavnoji bezpeky Ukrajinu* [Administrative and Legal Principles of Regulation of Relations in the State Security of Ukraine] dys. ... dok. juryd. nauk. : 12.00.07. Kyjiv, 2014. 433 s. (in Ukrainian)
9. Pylypchuk V. (2012) *Problemy i naprjamy doslidzhennja istoriji sub'ektiv sektoru bezpeky Ukrajinu* [Problems and directions of the history of subjects of the security sector of Ukraine] Visnyk Akademiji pravovykh nauk Ukrajinu [Bulletin of the Academy of Law Sciences of Ukraine] zb. nauk. pracj / redkol. V. Ja. Tacij ta in. Kharkiv : Pravo, 2012. № 4 (71). S. 102–113. (in Ukrainian)
10. Dem'janjuk Ju. A. (2012) *Prykordonna bezpeka: konceptualnij pidkhid do definiciji ponjattja* [Border Security: A Conceptual Approach to the Definition of a Concept] Ghileja : naukovyj visnyk [Gilea: scientific bulletin] ghol. red. V. M. Vashkevych. Kyjiv : VIR UAN, 2012. Vypusk 67. S. 656–661. (in Ukrainian)
11. Birjukov V. P. (2013) *Prykordonna bezpeka jak skladova nacionaljnoji bezpeky Ukrajinu* [Border security as a component of national security of Ukraine]. Pivdenoukrajinsjkyj pravnychyj chasopys [South Ukrainian Law Journal]. 2013. № 2. S. 88–92. (in Ukrainian)
12. Shynkaruk O. M. (2018) *Prykordonna bezpeka Ukrajinu: stanovlennja, suchasnyj stan, problemy i perspektyvy* [Border security of Ukraine: formation, current state, problems and prospects] monohrafija / O. M. Shynkaruk ta in. Khmeljnyckyj : Vydavnyctvo NADPSU, 2018. 188 s. (in Ukrainian)
13. Kuprijenko D. A. (2014) *Osnovni ponjattja ta kategoriji u sferi zabezpechennja prykordonnoji bezpeky* [Basic concepts and categories in the field of border security]. Zbirnyk naukovykh pracj Nacionaljnoji akademiji Derzhavnoji prykordonnoji sluzhby Ukrajinu. Serija : vijsjkovi ta tekhnichni nauky [Collection of scientific papers of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine. Series: Military and Technical Sciences]. Khmeljnyckyj : Vydavnyctvo NADPSU, 2014. № 1 (61). S. 357–368. (in Ukrainian)
14. Prokhorov A. M. (1989–1990) *Sovetskiy entsiklopedicheskiy slovar'* [Soviet Encyclopedic Dictionary] red. Prokhorov A. M. Izdanie 4-e, ispr. i dop. Moskva : Izdatel'stvo : «Sovetskaya Entsiklopediya», 1989–1990. 1632 s. (in Russian)
15. Zjolka V. L. (2015) *Okhorona nacionalnykh interesiv Ukrajinu u prykordonnij sferi (administratyvno-pravovij aspekt)* [Protecting Ukraine's national interests in the border area

(administrative and legal aspect)] monohrafiya. Khmeljnyckyj : Vydavnyctvo NADPSU, 2015. 672 s. (in Ukrainian)

Oleg Hanba. Conceptual-Categorial Apparatus As A Means Of Research Of Legal Relations In Ukraine's National Security (In Conditions Of New Challenges)

The paper specifies and clarifies the content of the concepts of “state border security”, “border security”, “border policy” and “border area” in the context of the study of current problems of legal relations in the field of national security of Ukraine, taking into account new challenges and threats.

Based on the analysis of explanatory sources, the essence of the concept of “security” as a general generic category is analyzed.

Priorities of the state policy of regulation of legal relations in the field of border security of Ukraine are distinguished on the basis of provisions of the newest legal acts.

It is emphasized that the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" of June 21, 2018 No. 2469-VIII does not define both border security and state border security of Ukraine. Therefore, based on the study of monographic, dissertation and other sources, the author defines the above concepts.

It is also substantiated that, despite the apparent superficial identity of the concepts of “border security” and “state border security”, there is a significant difference between them, which the author distinguishes in a number of differences.

It is claimed that certain scientific definitions of border policy do not take into account the political and military realities in the life of our country, which have taken place over the last five years (annexation of Crimea, military confrontation in eastern Ukraine, attempts to destabilize Russia's socio-political and economic situation, provocation separatist sentiment in individual regions, etc.). In view of the above, the author defines the border policy of Ukraine.

It is argued that the border area of Ukraine is an important environment for the implementation of its border policy in order to ensure the border security of the state, which is reflected in the specific legal relations of the subjects of protection of the state border of Ukraine and their other participants.

Key words: legal relations, national security, state border security, border security, border policy, border area, state sovereignty, territorial integrity.